

Emidio Campi

KNJIGA O KONSOLIDACIJI REFORMIRANE VEROIZPOVEDI V DEŽELAH ŠTEFANOVE KRONE IN POVEZAVAH S ŠVICO

Jan-Andrea Bernhard: *Konsolidierung des reformierten Bekenntnisses im Reich der Stephanskronen. Ein Beitrag zur Kommunikationsgeschichte zwischen Ungarn und Schweiz in der frühen Neuzeit (1500–1700)* (Refo500 Academic Studies 19). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2015. 800 strani.

Prikazano delo je bilo leta 2012 sprejeto kot habilitacijski spis na Teološki fakulteti univerze v Zürichu. Z izbrano temo se je avtor podal na raziskovalno posebej zahtevno in tvegano področje ogrsko-švicarskih odnosov v zgodnjem novem veku. Vprašanje, zakaj se je ogrska reformacija večinsko pridružila helvetski (»švicarski«) veroizpovedi, namreč vedno znova izziva različne teze in špekulacije. Delo išče na tem izpostavljenem področju nov pristop.

Dosedanji dominantni model razlage se poenostavljeno glasi: Po bitki pri Mohácsu (1526), v kateri je osmanska vojska Sulejmana I. potolkla že številčno šibkejšo ogrsko armado, se je začel globinski razpad države in cerkve, razpad, ki je sprožil in omogočil uspeh misijonarskih prizadevanj protestantskih cerkva med ogrskim ljudstvom. Prvi so bili luteranci, od srede stoletja naprej pa so jim sledili reformirani. Nemško govoreči del Ogrske je postal in ostal zvest Luthru, medtem ko se je preostala Ogrska obrnila k reformirani cerkvi, ki je v toku 16. stoletja postala svojevrstna nacionalna/narodna ogrska cerkev. Šele v začetku 17. stoletja je katoliška cerkev znova prevzela iniciativo.

Ali je bilo dejansko tako? Po avtorjevem mnenju se spleča še enkrat natančno pregledati in preveriti. Glede na to, kako znanstveno raziskovanje pogosto poteka, je to gotovo upravičeno: nekdo postavi tezo, ki se

jo potem v daljših obdobjih brez preverjanja ponavlja; ko je taka sodba ponovno in ponovno slišana iz mnogih ust, začne veljati kot zanesljiva. Tako naj bi bilo tudi s tezo, da je bila ogrska reformacija najprej luteranska in da je šele v petdesetih letih 16. stoletja mogoče beležiti prodor helvetske veroizpovedi.

Sistematični študij virov dejansko postavi dosedanji pogled na več področjih pod vprašaj. V nekaj stavkih tu seveda ne moremo obnoviti vseh fines avtorjevega neizogibno suhoparnega raziskovanja izjemno bogatih virov. Da bi mu dali ustrezno priznanje, bi se morali posvetiti mehanizmom njegovega ciljno usmerjenega in premišljenega iskanja virov.

Rezultate, ki pomenijo temeljit prelom z dosedanjim razlagalnim modelom, je dosegel s širokim pogledom, originalnostjo in konceptualno močjo. Nekoliko plakativno – za kar se avtorju opravičujem – bi jih lahko strnili v štirih točkah.

1. Raziskovalcem je že dolgo znano, da je bila »romarska« mobilnost študentov velikega pomena za duhovno zgodovino Ogrske in Sedmograške. Pogosto pa je bilo to spoznanje zelo enostransko ovrednoteno glede vpliva na usmeritev Ogrske in Sedmograške k reformaciji. Prenos znanja, posredovanje humanističnih in reformatorskih idej, je namreč v vsaj enaki meri potekal preko dopisovanja med učenjaki in preko tiskane knjige. Prav razširjanje in recepcija reformatorske oziroma reformirane *Helvetice* je imelo odločilen vpliv na ogrsko-švicarske relacije.

2. Za razširjanje *Helvetice* v prostoru vzhodne srednje Evrope je bil ključen Basel kot tiskarsko mesto in kot eno od pomembnih žarišč in križišč humanističnega znanja v zgodnjem novem veku. Basel se je z Erazmom Rotterdamskim uveljavil kot eno od humanističnih kulturnih središč Evrope in tiski iz Basla so bili zaradi svoje znanstvene in izdajateljske kvalitete razširjeni po vsem prostoru vzhodne srednje Evrope. Kljub temu bi bilo zgrešeno svoj pogled osredotočiti le na Basel. Od štiridesetih let 16. stoletja dalje je treba upoštevati celotno reformirano Švico z vsemi pripadajočimi ji kraji kot teološko bolj ali manj enoten prostor, ki ga je povezoval *Consensus Tigurinus* (1549) in »švicarska recepcija« *Confessio Helvetica Posterior* (1566). Tendence, ki se vedno znova pojavlja v raziskovanju, da se pri nastajanju ogrske reformirane cerkve posebej poudarja ali vpliv Zürich ali Ženeve ali Basla, z ovrednotenjem zdaj že zelo številnih virov ni mogoče podpreti. Različni predstavniki švicarske

reformacije so se medsebojno informirali in dogovarjali, kako bi vplivali na razvoj ogrske reformacije. Basel je pri tem posebej služil kot »kanal« za posredovanje ustreznega znanja.

3. Za ogrsko-švicarske stike in izoblikovanje reformacijske teologije na Ogrskem in Sedmograškem sta bili odločilnega pomena dve osebnosti: v 16. stoletju Heinrich Bullinger in v 17. stoletju Johann Heinrich Heidegger. Njun pomen za ogrsko reformirano cerkev je bil izjemen, saj sta tako Bullinger kot Heidegger gojila številne in raznovrstne stike z ogrskimi učenjaki in si prizadevala, da bi sistematično vplivala na njihovo usmeritev in razvoj.

4. Ogrska reformacija je izšla iz erazmovskega reformističnega humanizma in je bila v svojih reformatorskih začetkih obeležena z *via media*, s srednjo potjo, v kateri so bile skrajne pozicije vse do šestdesetih let 16. stoletja povsem obrobne. V okvirih te srednje poti so se enakomerno srečevali vplivi Melanchthtona, Calvina in Bullingerja. Vpliv švicarske reformacije oziroma helvetske veroizpovedi na ogrsko reformacijo torej ni bil šele sekundaren, naknaden pojav. Nekoliko priostreno bi lahko celo rekli, da je bila s teološko-zgodovinskega vidika pri cepitvi na »luterance« in »reformirane« luteranska usmeritev tista, ki se je odcepila od srednje oziroma posredujoče usmeritve.

Delo ponuja seveda še mnogo več; ponuja števila izvirna preizpraševanja in opazovanja tako na področjih, ki so bila že dolgo predmet raziskovanja kot na tistih, ki se jih je dosedanje raziskovanje izogibalo. Ne nazadnje izpričuje izjemno poznavanje znanstvene diskusije na svojem raziskovalnem področju in zanesljivost presojanja starejših in novejših razprav ter diskusij. Ne glede na to, ali sprejemamo ali ne njegove glavne ugotovitve, je delo nedvomno dosežek, ki utira pot naprej. Jasno pokaže na meje in zadrege dolgo prevladujočih modelov razlage in argumentirano predlaga nove poti. Osebnostno menim, da bodo omenjeni dosežki oziroma ugotovitve v nadaljnjem raziskovanju lahko dopolnjeni, nikakor pa ne ovrženi. Habilitacijski spis Jana A. Bernharda je po načinu dela in doseženih rezultatih delo izjemne znanstvene vrednosti; avtor je z njim nedvomno dokazal svojo znanstveno kvalificiranost.

Iz nemščine prevedel Marko Kerševan